

סימן ח

סתימת חצוצרות ע"י essure

הקדמה

ה-essure עדיפה כי היא אולי נחשבת לגרמא. ולא רק אשה בסיכון גבוה תוכל להשתמש בה, אלא גם אשה שאינה רוצה או אינה יכולה ללדת מסיבות אחרות תוכל להשתמש בה. האם יש ממש בטענה זו?

א. סירוס זמני

שתי הפעולות נחשבות לסירוס, אמנם באשה הוא לכל היותר מדרבנן אך בכ"ז הן אסורות (ר' שבת קיא ע"א). גם הקשירה, גם אם נניח שהיא נועדה לזמן מוגבל, אולם מכיון שכדי להחזיר את המצב לקדמותו יש צורך בניתוח ובהתרת הקשירה, יש כאן חסרון מעשה, לכן גם הקשירה נחשבת לסירוס (מה גם שלא תמיד ניתן להחזיר את המצב לקדמותו). וכן הוכיח בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' יג):

דפשיטא להפוסקים, דאף סירוס ארעי אסור, דהנה בדרכי משה (א"ע סי' ה אות ה) כתב בזה"ל, בהגהת אלפסי (פרק במה בהמה) וכן אמרו (שבת נ"ב), האיילים יוצאין לבובות, דהיינו שקושרין עוד על זכרותן, שלא יעלו על הנקיבות, ש"מ דכל שאינו עושה מעשה באיברי הזרע שרי עכ"ל, והרי מוכח ממה דהביא רא"י מהא דאילים יוצאים לבובות, דאף אם הוי רק סירוס ארעי, הוי סירוס, דאל"כ מנ"ל הטעם, משום שאינו מעשה באיברי הזרע, דלמא משום דהוי רק סירוס ארעי, דבכל עת שרוצה, מסיר הקשר, אלא עכ"ח פשיטא ל"י, דגם סירוס ארעי, הוי סירוס.

במצבים חמורים של אשה המסתכנת בלידה הרופאים דורשים הפסקה מוחלטת של הריונות בגלל פיקו"נ. השיטות המקובלות של מניעת הריון לא באות בחשבון, או בגלל שאינן יעילות ב-100% או משום שהאשה לא מסוגלת להשתמש בהן (כגון הגלולות, עם כל יעילותן הגבוהה, לא כל אשה רשאית להשתמש בהן). הרופאים ממליצים לקשור את החצוצרות. שיטה זו יעילה באופן מוחלט. דא עקא שהיא נחשבת לסירוס, אך משום פיקו"נ מותר להשתמש בה (ר' בתשובת הציץ אליעזר אלי בח"ד סי' צו).

לאחרונה פותחה שיטה חדשה, נוחה יותר, למניעת הריון ע"י סתימת החצוצרות. לשם כך מחזירים סליל מיוחד הנקרא essure לחצוצרותיה של האשה, ללא ניתוח. הסליל גורם לתהליך שנמשך כמה שבועות שבסופו נוצרות הדבקות החוסמות את החצוצרות ואינן מאפשרות את מעבר הביציות. כלומר הן גורמות לסירוס האשה. התהליך הוא בלתי הפיך. לעומת זאת קשירת חצוצרות המקובלת עד כה, הנעשית ע"י ניתוח, אינה משנה את מבנה החצוצרות, אלא רק קושרת אותן ובכך מונעת את מעבר הביציות. התוצאה היא מיידית, אך התהליך הוא הפיך, כלומר, ניתן, בחלק מהמקרים, ע"י ניתוח חוזר, לשחרר את החצוצרות ולהחזירן למצבן הקודם, שבו האשה מסוגלת שוב להרות. יש מי שטען ששיטת

כדי לסרסו ה"ז אסור ואין לוקין עליו, ואשה מותרת לשתות עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד. הרי שכפה את האדם ושיסה בו כלב או שאר חיות עד שעשאוהו כרות שפכה או שהושיבו במים או בשלג עד שביטל ממנו איברי תשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידו וראוי להכותו מכת מרדות.

וכתב המגיד משנה:

המשקה עיקרין וכו'. מהסוגיא ששם (דף ק"י) מתבאר זה דכל היכא דלא נגע באברים ממש לא מחייב... העמידוה דוקא באשה.

[כאן נוספה הגהה בתוך המגיד משנה:

ה"ה לא הביא מוצא דין זה, ונראה לי דיצא לו לרבינו מהא דתנן בסנהדרין (דף עו:) שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור, ואעפ"י שפטור מדיני אדם אינו פטור מדין שמים ומינה דאם שיסה בו את הכלב ועשאו כרות שפכה דאעפ"י דאינו חייב מלקות מכת מרדות מיהא חייב. לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

כלומר לדעת המגיה גרמא אסור מהתורה, אלא שאין לוקין עליו משום שאין בו מעשה. וצ"ע, האמנם משסה לא עשה שום מעשה? בשבת הצד ע"י כלבים נחשב כצד בידיים גם אם הוא עצמו לא סייע להם, ר' פרמ"ג (א"א סי' שטז ס"ק ד) מיהו המג"א שם סובר שללא סיוע האדם השיסוי אסור רק מדרבנן. אך באמת גם לד' הפרמ"ג י"ל שרק בשבת השיסוי נחשב למעשה, כי זו דרך מלאכתם של ציידים, לשסות כלבים בחיות. וכמו זורה, שאינו עושה מעשה ובכ"ז חייב, כי זוהי צורת המלאכה וכמש"כ הרא"ש בב"ק בפרק הכונס. אך משסה ע"מ לסרס יתכן שאינו נחשב למעשה. עכ"פ

אמנם בשו"ת דברי יציב (אה"ע סימן כט) רצה לחדש שבאשה מסוכנת אין איסור סירוס כלל:

כשהאשה מסתכנת אם תחזור ותתעבר, יש לצרף מ"ש המנ"ח שם מהא דבזקן לא שייך מסרס, דהתורה לא אסרה הסירוס אלא בראוי להוליד אבל אם בלא זה אינו ראוי להוליד לא שייך סירוס כלל.

לדבריו אין נפ"מ באיזו שיטה תסורס האשה. בכל שיטה שתהיה אין איסור סירוס כלל. אך לענ"ד אינה דומה 'אשה בסיכון' לזקן. זקן אינו ראוי להוליד כלל, ולכן י"ל שאין בו סירוס, משא"כ אשה המסתכנת בלידה, היא ראויה בעצם להוליד, אלא שאריא הוא דרביע עליה, שאסור לה להסתכן. נראה אפוא יותר שאיסור סירוס חל על אשה גם בדרך זו.

בשתי השיטות הסירוס מותר רק כאשר יש הכרח למנוע הריון בצורה **מוחלטת**, בגלל חשש סכנה, כשהאמצעים האחרים אינם מתאימים לאשה. השאלה היא רק איזו מהן עדיפה? האם ה-essure בגלל שהוא אולי רק גרמא, או הקשירה בגלל שהסירוס הוא זמני והפיך?

ב. גרם סירוס

נאמר בשבת (קי ע"ב):

לירקונא תרין בשיכרא ומיעקר. ומי שרי? והתניא: מניין לסירוס באדם שהוא אסור – תלמוד לומר "ובארצכם לא תעשו"... אלא באשה.

למסקנת הסוגיה הותר כוס של עקרין רק לאשה, ורק משום שהוא גרמא. לעומת זאת גרם סירוס באיש אסור וכמש"כ הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פט"ז הי"ב):

המשקה עיקרין לאדם או לשאר מינים

וידוע שהמ"מ הוא תלמיד הרשב"א. ומסתבר שגם הרשב"א, שהבאנו לעיל את פירושו, הבין אף הוא שהגמ' לא חזרה בה. ומסתבר שה"ה יתר הראשונים הנ"ל. כולם התבטאו באותה לשון. הוכחה מפורשת אין, אך כך מסתבר. אך לפחות המ"מ והמאירי סוברים כן ולכן נוטה דעת הרמב"ם.

גם בדעת התוס' (ד"ה תלמוד לומר) אפ"ל שסוברים כן. כי כל הראשונים הנ"ל מסבירים את הסוגיה בשבת שמוותר לשתות כוס עקרין לרפואה, למרות שבפסיק רישא דעת ר"ש שאסור, וע"כ היתר שתיית כוס של עקרין הוא משום שהוא רק גרמא, וע"כ גם תוס' שנקטו באותו מהלך יתכן שמפרשים שגם בתירוץ נשאת הגמ' בהנחתה שגרמא מותר. אם כי יש פוסקים שהבינו מדבריהם שגרמא אסור מהתורה. ר' שו"ת יביע אומר (ח"ח אה"ע סי' יד אות ג) שהביא משו"ת תורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' לח אות ה) שהבין כך מהתוס' והרא"ש, וכן כ' בשו"ת בית יהודה (ח"ב סי' מז דק"כ ע"א) דלכאורה מדברי התוס' והרא"ש מוכח דהשקאת כוס של עיקרין הוי מדאורייתא. כאמור, אין מהתוס' ראייה מוכרחת.

כאמור, גם המאירי מחלק בין סירוס בידיים לסירוס עקיף. אלא שמדבריו משמע שאם הוא מתכוון לסרס את האברים עצמם יתכן שגם גרמא אסור מהתורה. ור' תשובת ר"א גורדון מטלז בקונט' 'באר בשדי' (אות יג עמ' 49 בתחילת כרך ו של 'שדי חמד'). יתר הראשונים שלא חילקו בין מתכוון ללא מתכוון ע"כ מפרשים את לשון הגמ' שם "היכא דקמכוין" במשמעות של פגיעה ישירה באברי הרבייה, שכן רק כך ניתן לפגוע בהם. וכך משמע מהמשך הגמ' שההנגדה ל"קא מכוין" היא "הכא מעצמו" כלומר גרמא ולא באופן ישיר. ומלשון

מתחילת דבריו של הרמב"ם משמע שכוס של עקרין אסור רק מדרבנן. ואולי יש לחלק בין הגרמא של כוס עקרין לבין משסה שהוא כמו גרמי, וצ"ע.]

ואכן דעת הר"י אלגאזי בארעא דרבנן שגרם סירוס אסור רק מדרבנן. אולם שיטת המב"ט בקרית ספר שם שגרם סירוס אסור מה"ת.

כנראה שמחלוקת זו יסודה במחלוקת הראשונים. הריא"ז סובר שגרם סירוס אסור מהתורה. אך מרוב הראשונים משמע שהוא רק מדרבנן. הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א והר"ן והמ"מ (שהובא לעיל) כולם סוברים שהגמ' בקושייתה הניחה שרק פגיעה ישירה באברי הרבייה אסורה. אך פגיעה עקיפה, דהיינו גרמא, מותרת.

אמנם יתכן לומר שרק בתחילת הסוגיה סברה הגמ' שגרמא מותר, אך כאשר רב אשי טען שהסרת הכרבולת היא רמות רוחא, ואינה סירוס כלל, יתכן שגרם סירוס יהיה אסור. אך המאירי כתב שם "אפשר שדחיייה היא ודרך סוגיא נאמרה" ובאמת גם למסקנה הגמ' נשארה בדעתה שגרם מותר מהתורה. וכך גם הבין המ"מ מהרמב"ם. ונ"ל שיש להוכיח הסבר זה בדעת הרמב"ם שכן לא הביא את הסרת הכרבולת. משמע כהמאירי, שכל גרם סירוס אסור רק מדרבנן, גם גרם שפוגע בסוף באברי הרבייה, ולא רק הסרת הכרבולת. (אם כי יש מדייקים מלשון הרמב"ם שכ' "אין לוקין עליו" שגרמא אסור מהתורה אלא שאין בו מלקות. אך לא מובן, אם גרם סירוס אסור מה"ת מדוע שלא ילקה הרי עשה מעשה? ול"ד למשסה שיש האומרים שאין בו מעשה, וכדלעיל, אך שותה כוס של עקרין הוא מעשה גמור, מדוע שלא ילקה? אלא ע"כ הוא מדרבנן ומש"כ "אין לוקין עליו" בא להוציא מדעת האומרים שהוא איסור תורה ולוקין עליו).

ע"ב היא, האיך מותר לחולה ירקונא לשתות כוס של עקרין, הרי בסירוס אנו קוראים לא **תיעשה**, בניין נפעל, דהיינו שהאיסור הוא בתוצאה וא"כ גרמא אסור מן התורה.

(מעניין שהמנ"ח עצמו מקשה באות ה מדוע גרמא אסור, הרי כתוב בתורה ובארצכם לא **תעשו**, בבנין קל, כלומר, שהאיסור הוא רק על המסרס בידיים ולא בגרמא. וחיידש שגרם סירוס אסור משום חובל. את רש"י לא הזכיר. וצ"ע).

אך קשה על הנחה זו מהמשך הגמ' שם שמסרס אחר מסרס אסור מהתורה, והרי סריס אינו מצווה על פו"ר ובכל זאת אסור לסרסו?

מאידיך, בדף קיא ע"א הגמ' מעלה אפשרות להשקות כוס של עקרין לזקן שאינו מוליד. ע"כ הטעם להתיר לזקן הוא בגלל שכל האיסור הוא רק בגלל התוצאה, שלא יוכל להוליד, וזקן שבלא"ה אינו מוליד מותר. וכבר התקשו הראשונים, מה ההבדל בין סירוס אחר סירוס שאסור, לבין זקן? ר' רשב"א ותוס' הרא"ש שתירצו, אך עדיין השאלה במקומה עומדת, אם בסירוס עצם המעשה אסור בלי קשר לתוצאות, שגם זקן ייאסר?

וי"ל שאדרבה, אם נניח שגרם סירוס מותר מהתורה הסוגיה תובן. בסירוס זקן לא מדובר בסירוס ישיר, אלא בשתיית כוס עקרין שהוא גרמא ואסור רק מדרבנן. ובאמת סירוס ישיר אסור גם בזקן (ואכן הרמב"ם לא הזכיר כלל שזקן מותר). רבנן גזרו על גרמא בסירוס למרות שבדרך כלל באיסורין גרמא מותר, כגון בשבת, שהיא עבירה חמורה יותר מסירוס, וע"כ גרמא נאסר לא רק כסייג לאיסור סירוס עצמו, אלא בגלל ביטול פו"ר, ובמקום שבלא"ה אין אפשרות לקיום פו"ר לא גזרו. הראשונים שהקשו מסירוס אחר סירוס כוונתם

הרמב"ם ניתן ללמוד שגרמא מותר מהתורה גם כשמתכוון וז"ל שם: "המשקה עקרין לאדם... כדי לסרסו, הרי זה אסור ואין לוקין עליו, ואשה מותרת...".

ג. גדרי גרם סירוס

המנ"ח (מצוה רצא אות ב) שאף הוא הבין מהרשב"א ויתר הראשונים הנ"ל שגרמא מותר מה"ת, הקשה, מנין להם החילוק בין מעשה באברים עצמם לגרמא? מהסוגיה שם משמע שרק הסרת כרבולת הוא גרמא המותר, כי הוא אינו מסרס כלל, אלא רק יוצר רמות רוחא בתרנגול המונעת הזדווגות. משא"כ סירוס ע"י כוס של עקרין, הוא פוגע באברי הרבייה, וא"כ הוא איסור גמור, למרות שאינו פועל ישירות אלא בעקיפין.

אפשר להעיר גם על המנ"ח עצמו, שפשיטא ליה שגרם סירוס אסור מהתורה, זאת מנין לו, הרי גרמא באיסורין, כגון שבת, מותר?

אפשר היה להוכיח מרש"י שגרמא אסור מהתורה כי בפירוש הסוגיה בשבת שם, על הדרשה: "ובארצכם לא תעשו – בכס לא תעשו", פירש"י: "לא תעשו – קרי ביה לא תיעשו".

החילוק בין "תעשו" ל"תיעשו" מבואר בגמ' שבת שם בדף קכ ע"ב "לא תעשו כן לה' אלהיכם, עשייה הוא דאסור, גרמא – שרי". הגמ' שם מחלקת בין ציוויים בלשון לא תעשה, בבניין קל, שהחיוב על הגברא, לבין ציוויים בלשון לא תיעשה, בבנין כבד, שהחיוב על החפצא. בחיוב גברא רק המעשה עצמו אסור, גרמא מותר. אך אם הוא חיוב חפצא האיסור הוא בתוצאות ולכן גם גרמא אסור (ר' צל"ח החדש לדו"ר ר' אלטר שטיגליץ סי' א). ולפי"ז שאלת הגמ' בדף קי

של החת"ס לכך) כלומר למסקנה באמת אין צורך לומר שסירוס אסור בגלל התוצאות. וכן מבואר בשו"ת בית אפרים (חאה"ע סי' ב, דף ז ע"ב הביאו הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר ח"ח אה"ע סי' יד). שכתב להסביר טעמו של הרמב"ם שכתב "כדי לסדר" דמשמע דלרפואה שפיר דמי. כי בשתיית כוס עיקרין יש שהוא חד וחריף מאד עד שפוגע בגיד או בביצים ושדי זיהריה בהו ומקלא קלי להו ויאכל חצי בשרו, ויש שאינו גורם קלקול כל כך ואינו פוגע ממש באיברים הנ"ל רק שגורם לסתום שבילי הזרע, וע"י כך אינו ראוי להוליד, והתורה לא אסרה אלא כגון מעוך וכתות ונתוק וכרות שנעשה מעשה בגיד או בביצים, הלא"ה אלא רק שסותם שבילי הזרע ע"י שתיית כוס עיקרין אינו אלא מדרבנן, ולכן כתב השאלות דהך סוגיא דשבת (קי ע"ב) אזלא לר' יהודה ולא אליבא דר"ש, אף על פי שגם השאלות יודע שמודה ר"ש בפסיק רישיה, וכמו שתירצו התוס' והרא"ש, משום דס"ל דלא הוי פסיק רישיה, כיון שע"י שתיית כוס עיקרין יכול להיות שלא יתקלקלו איברי הזרע כלל, ומשום הכי חשיב דבר שאינו מתכוין בלבד.

הגרע"י מוסיף: גם בדעת הרמב"ם י"ל כן, דס"ל דלרפואה מותר, דלא חשיב פסיק רישיה, והא דפריך (שבת קי ע"ב) ומי שרי וכו', משום דהתם אמרינן, ואי לא לייתי רישא דשיבוטא, וכיון שאפשר בתקנה אחרת אין להתיר דבר שאינו מתכוין.

[אמנם אין להסתמך על סברה זו להתיר לאשה להסתרס מסיבות רפואיות. כי אצלה זה לא רק פס"ר אלא כוונה מפורשת להסתרס. אך במקרה של סכנה, כאשר אין

להקשות, הרי גזרת גרמא באה להחמיר יותר מעיקר הדין, והאיך יתכן שבזקן, שאף הוא אסור בסירוס ישיר, גרמא מותר, ומאי שנא מסירוס אחר סירוס שגם גרמא יהיה אסור? ותיצרו שבזקן ניכר עליו שאינו יכול להוליד ולכן לא גזרו בגרמא, כי כל איסור גרמא הוא רק כדי שיוכל להוליד. משא"כ סריס, כשגורם לסירוסו החדש לא ניכר סירוסו הראשון וכאילו עתה ביטלו אותו מפו"ר ולכן אסור.

אמנם למסקנה אין הבדל ביו זקן לצעיר כי גם זקן יכול להוליד, אך הסברה נשארה בעינה, איסור סירוס מה"ת הוא רק פגיעה ישירה באברי הרבייה. גרמא נאסר רק מדרבנן משום פו"ר.

ד. גרם סירוס באשה

גרמא באשה מותר משתי סיבות: א. הסירוס עצמו לא נאסר באשה מהתורה, לכן גרמא שהוא מדרבנן אף הוא לא נאסר. ב. אשה פטורה מפו"ר ואין מקום לאסור עליה גרם מדרבנן שכל מטרתו היא קיום מצות פו"ר.

לכשתמצי לומר נחלקו בדבר רש"י ותוס'. רש"י בדף קיא (ע"א ד"ה אלא באשה) מפרש שאין איסור גרמא באשה משום שאינה מצווה בפו"ר.

אך בתוס' (ד"ה בזקנה ובעקרה) כתבו: "באשה נמי לא שייך בה מסרס אחר מסרס דאין שייך בה סירוס".

ר"ל באשה אין דין סירוס כלל לא רק משום שאינה מצווה בפו"ר אלא משום שהתורה לא אסרה לסרס אלא את אברי הזכר. וכ"כ הרשב"א שם (ור' להלן את הסברו

הזרע הוא לוקה שהרי הכתוב אמר לא תעשו וזה הוא מעשה האסור; אבל המשקה את **אחרים** כוס עיקרים הואיל ואין בזה מעשה סירוס אין בו מלקות ולא איסור, אלא אם היתה **כוונתו לסרסו**, אבל אם לא כיון אלא לרפואה אין כאן לא מלקות ולא איסור שהרי לא עשה מעשה ולא כיון לעשות סירוס, ועל כן לא יתחייב מלקות ולא יהיה זה חמור ממכה את האדם ושסה בו את הכלב עד שביטל ממנו אברי תשמיש שאינו לוקה עד שיסרס בידו... שהכוונה מחשיבה את ההשקאה למעשה לאסור ולא למלקות, שהרי הוא בכלל לאו שאין בו מעשה, וזהו במשקה עיקרין לאחרים, אבל אם שותה **הוא עצמו** אעפ"י שמכוין לרפואה אסור ולוקה משום דשתייתו היא מעשה סירוס שנאמר בה "ובארצכם לא תעשו", והיינו כל מעשה שמביא לידי סירוס, הלכך אפילו אם כיון לרפואה אסור מדין אין מתרפאין באסורים. **עכת"ד**.

ולדבריו, **בנ"ד** הרופא הוא ששותם את החצוצרות של האשה וכוונתו לרפואתה. ואילו היה מעשה זה נחשב לגרמא היה מותר. אלא שלענ"ד אין זה גרמא, אלא סירוס **בידים** ואין נפ"מ בינו לבין אחרים. [ובלא"ה נלענ"ד שדבריו של הגרב"צ עוזיאל מוקשים. אפילו המשקה בהמה, שאינה בת דעת, בכוס של עיקרין, לא נחשב לעושה מעשה בידיים, אלא לגרמא, כמבואר בב"ק מז ע"ב "הוה לה שלא תאכל". ק"ו למשקה אדם בר דעת. הרי אין שום אפשרות להשקות אדם בעל כורחו. השותה עצמו מודע למה שעושה והוא העובר עבירה (המושיט לו את הכוס עובר רק על לפני עיוור). ואפילו אם השותה לא ידע שהמשקה

פתרון אחר, יש מקום להתיר סירוס, כמש"כ לעיל בשם הציץ אליעזר.]

ה. גרמא ע"י אחר

בשו"ת פסקי עוזיאל (בשאלות הזמן סי' נה) רוצה לחלק בין גרם סירוס הנעשה ע"י האדם עצמו לבין זה נעשה ע"י אחרים. וכתב שם הראשל"צ הרב עוזיאל: "הרמב"ם והשו"ע פסקו: המשקה כוס עיקרים לאדם כדי **לסרסו** אסור ואין לוקין עליו (ה' אסורי ביאה פט"ז ה"ב ושו"ע אה"ע סי' ה סי"ב)".

הגרב"צ עוזיאל מקשה, מדברי הרמב"ם והשו"ע למדנו שלא נאמר דבר זה אלא **במתכוין לסרס** אבל אם אינו מתכוין לסרס, אלא שותה להנאתו או לרפואתו, הדבר מותר בהחלט. אולם דבריהם צריכים ברור ועיון דמסוגיא דגמרא מוכח שאפילו אם מתכוין לרפואה אסור. שהרי הגמ' מקשה שם על הצעת התרופה לירקונא שהיא תרין בשיכרא ומיעקר:

ומי שרי? והתניא: מניין לסירוס באדם שהוא אסור ובארצכם לא תעשו? כלומר, למרות שכוונתו לרפואה ממחלת הירקונא, מכיוון שהתרופה מעקרת היא אסורה?

הגרב"צ עוזיאל מתרץ דברי הרמב"ם אלה, אחרי שמדקדק בלשונו שכתב:

המשקה כוס עיקרין לאדם או שאר מינים כדי לסרסו, ומדלא תני כדינא דגמרא: **השותה** כוס עיקרין, או: אסור לשתות עיקרין כדי לסרסו בין בגופו בין בגוף של אחרים... מזה מוכח דטובר הרמב"ם דשותה כוס עיקרין **הוא עצמו** אסור דהיינו הפסד איברי זרע... אלא שאם אחד מפסיד אברי הזרע בגופם של אחרים טובר הרמב"ם שאם נגע באברי

אם כי עצם ההנחה, שסתימת החצוצרות, מכיון שהיא תהליך מתמשך, היא גרמא, צ"ע לענ"ד מהסוגיה בסנהדרין (עז ע"א) שם משמע שאם רוצח החל בתהליך המתה של אדם, למרות שהתהליך נמשך זמן רב הוא נחשב רוצח **בידים**.

איתמר, כפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה, רבא ורבי זירא, חד אמר: חייב, וחד אמר: פטור. תסתיים דרבא הוא דאמר פטור, דאמר רבא: כפתו ומת ברעב – פטור. אדרבה, תסתיים דרבי זירא הוא דאמר פטור. דאמר רבי זירא: האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא, ואדליק ליה שרגא ומת – חייב. טעמא – דאדליק ליה שרגא, הא לא אדליק ליה שרגא – לא! – אמרי: התם בלא שרגא – לא מתחיל הבלא בשעתיה, הכא – בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה.

וכן כתבו התוספות שם ד"ה כפה עליו

גיגית כו':

לא דמי לסוף חמה לבא לסוף צינה לבא דהתם ליכא חמה וצינה כלל ולא מתחיל ביה בשעתיה ולא דמי נמי לכפתו בחמה וצינה דהתם כבר אתו עליה מקודם חמה וצינה שיש בהן כדי להמית אבל הכא ליכא אלא הולך ומתחזק עליו ודמי לכפתו ברעב שכבר יש רעב מעט ותמיד מתחזק¹.

מבואר אפוא שסתימת חצוצרות בדרך הדרגתית אינה גרמא, אלא מעשה בידיים.

מכיל חומר מעקר, המשקה אותו לא עשה מעשה אלא לכה"י ייחשב כגרמא. לכן הבחנתו בין המשקה אחרים לשותה בעצמו מוקשית.

ונלענ"ד שהרמב"ם פירש את תירוץ הגמ' "הני מילי – היכא דקא מיכוין, הכא – מעצמו הוא" מי שמתכוון לרפואה, למרות שהתוצאה היא סירוס, הדבר מותר, כי הסירוס נחשב כבא ממילא. ורק כשמתכוון במפורש להתעקר הדבר אסור. כי אז הסירוס נעשה בידיים. ולמרות שלא מחבל באברי הרבייה בידיו, אלא ע"י משקה, הדבר אסור. ורק אם גורם בעקיפין לכך שלא יוכל להוליד, מבלי שאברי הרבייה ייפגעו, הדבר מותר.

ובנ"ד שהרופא מסרס בידיים בודאי שהוא עובר על איסור סירוס, לפחות מדרבנן, אא"כ נאמר שמדובר בגרמא ולמטרות רפואיות. אולם כאמור אין זה גרמא].

מסקנתנו היא שבין אם נאמר שגרם סירוס באיש אסור מהתורה ובין אם נאמר שהאיסור רק מדרבנן גרם סירוס באשה מותר לכו"ע.

ו. האם ה-essure הוא גרמא?

וצ"ע מהו דין ה-essure? האם זהו רק גרמא, משום שאינו מעשה מידי, אלא תהליך ממושך. או שמא הוא מעשה של סירוס ישיר באברי הרבייה עצמם, ולפי המ"מ יתכן שהדבר אסור?

1. הערת עורך: יש ללמוד מק"ו, כי יש צד לומר שהסירוס הנ"ל הוא מעשה בידיים הרבה יותר מגיגית או נר וכד' שאינם פעולה בגופו של האדם, אלא לכל היותר היא מחזיקה את האדם כדי שהחיצים ששלח בו אמנם יפגעו בו. ובכ"ז מכיון שהחל תהליך רציחה הוא אינו גרמא, ק"ו בנ"ד.

מחיצות של מים ממש בלא הפסק כלי (כגון קרח) וכן פתיחת דלת ליד נר דולק כשהרוח עדיין לא נמצאת אלא עלולה לבוא אח"כ. ג) גרם ישיר ע"י מעשה האדם – ליתן מים תחת הנר ממש לקלוט את הניצוצות שעלולים ליפול מהנר (מחלוקת רש"י ותוס' בשבת מז ב).

ד) תחילת תהליך – פתיחת דלת ליד נר דולק כשהרוח כבר נושבת. זו אסורה מהתורה. כי עם פתיחת הדלת מתחיל תהליך הכיבוי, למרות שהכיבוי הסופי עצמו ייעשה מאוחר יותר. הפרש הזמן בין תחילת התהליך לסופו אינו נחשב לגרמא. אש המתפשטת אינה גרמא כי היא תהליך מתמשך ולכן אשו משום חיציו.

נ"ד אינו דומה לכל אחד מהגרמות הנ"ל, הוא חמור יותר. כי בכל המקרים שהבאנו גורם חיצוני הוא העושה את המלאכה ואעפ"כ לא תמיד זה גרמא. בנ"ד התהליך מתחיל **בדבר עצמו**, אין זה גרמא כלל. לכל היותר יש אולי לדמותו למסתפק משמן שבנר שמקרב בכך את תהליך הכיבוי (ביצה כב א) ולדברי הרא"ש, מכיון שממעט מגופו של חומר הבעירה, אין זה גרמא. גם החולקים על הרא"ש יודו כאן. כי המסתפק מהשמן עדיין לא התחיל בכיבוי עצמו. הלהבה עדיין לא מתמעטת. משא"כ כאן סתימת החצוצרות היא תחילת התהליך של הסירוס **עצמו**. עם התחלת ההידבקות מעבר הביציות נעשה קשה יותר, עד שבמשך הזמן הוא הולך ונסתם לגמרי. ומעבר הביציות הוא באברי ההולדה ממש, ודומה למה שהבאנו מסנהדרין (עז ע"א).

ובשו"ת הר צבי (אה"ע סי' כח) דן בשאלה של סירוס תרנגולים ע"י זריקת סם בגופם. השואל, הגר"י וועלץ סובר שזהו גרמא. אך הגרצ"פ דוחה זאת:

ולדעת האחרונים שהבאנו לעיל, גם סם המוזרק לגוף ולא ישירות באברי ההולדה, אם הוא מסרס לבסוף את אברי הרבייה, הוא אסור, למרות שמדובר בתהליך הדרגתי. ק"ו תהליך הדרגתי באברים עצמם.

ואין לומר שסתימת המעבר לביציות דומה לסתימת שבילי הזרע בגבר, שהותרה ע"י הפוסקים האחרונים, לצורך ניתוח ערמונית (ר' אוצר הפוסקים סי' ה). שבילי הזרע מוסתרים ורחוקים מאברי הרבייה של האדם ונמצאים בעומק הגוף. משא"כ החצוצרות באשה הם חלק בלתי נפרד של הרחם. וסתימתם היא סירוס גמור.

[ההבחנה בין האיברים הגלויים לבין אלו המוסתרים מובנת עפ"י סברת הט"ז אה"ע סי' ה ס"ק ו שהחילוק בין זכר לנקבה הוא שאברי הרבייה של הזכר גלויים, בעוד שאברי הרבייה של הנקבה מוסתרים. ולענייננו היא הנותנת. בין למ"ד שסירוס נקבה אסור רק מדרבנן ובין למ"ד שסירוסה אסור בעשה של "משחתם" בין כך ובין כך אין חילוק בין רחמה של האשה לחצוצרותיה, כולם מוסתרים ושווים לאותו איסור.]

ז. גדרי גרמא

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' טז) מיין את הגרמות שמצינו בהלכות שבת לכמה סוגים:

א) גרם עקיף הנוצר ע"י גורם חיצוני – מחיצה בכלים מלאים מים בשביל שלא תעבור הדליקה, והוא במס' שבת (קכ ע"ב). הדלקה עצמה היא שתגרום לכיבוי.

ב) גרם ישיר, אולם ע"י גורם חיצוני – טלית שאחז בו את האור, רשאי ליתן מים מצד אחר, היינו אף דליקת הפסק כלי בין המים והאש. והירושלמי מתיר גם לעשות

essure אינה צריכה ניתוח, אלא הסתימה נעשית ע"י חדירה דרך הרחם. השאלה היא אם הבדל משמעותי זה מצדיק לעבור על איסור הסירוס החמור יותר שיש בשיטת ה-essure? אמנם הניתוח שבאמצעותו נעשית הקשירה אינו נחשב כסיכון חמור, אך אין ספק שמדובר בחבלה. ואע"פ שיותר לאדם לחבול בעצמו לצורך, השאלה היא, האם יש צורך בחבלה זו כאשר יש פתרון אחר ללא ניתוח. אלא שמבחינה הלכתית יש עדיפות מסוימת לשיטת הקשירה שהיא אולי הפיכה, לבין שיטת ה-essure שהיא בלתי הפיכה? אמנם אשה רשאית ואולי אף חייבת לחבול בעצמה ע"מ שלא לעבור על איסור דרבנן, אולם ניתן לשאול את השאלה בצורה אחרת, האם מותר לה לעבור על האיסור שיש בסתימת החצוצרות בשיטת ה-essure, שיש בה איסור סירוס לאשה מדרבנן, לעומת קשירתן, שאמנם גם היא אסורה מדרבנן, אלא שהיא יחסית מהודרת יותר מבחינה הלכתית? הידור מצוה מצדיק מאמץ והוצאת ממון, אך האם גם היתר חבלה בכלל? אמנם מותר לאדם לחבל בעצמו לצורך ריפוי, ובפרט במקום פיקו"נ הוא חייב לחבול בעצמו ע"מ שלא להסתכן, אך כשהוא יכול להגיע למטרה דומה ללא חבלה החבלה אסורה, אלא אם כן יש הבדל משמעותי בין שתי השיטות המצדיק את החבלה. לא ברור שאכן ההבדל הוא כה משמעותי המצדיק חבלה. סירוס אשה לרוב הפוסקים הוא רק מדרבנן. וגם לדעת הגר"א שיש בו איסור עשה מ'משחתם בס' כשהדבר נעשה לצורך ריפוי, ובפרט משום פיקו"נ, אין בכך השחתה. ומכיון שאת הסירוס חייבים לעשות בכל אופן. וההבדל בין שתי

נידון דידן לאו גרמא הוא, אלא דתליא אם סם זה דרכו להחליש ולבטל לחלוטין כח ההולדה – דאיברי ההולדה נפסדים מכח הסם, י"ל דלאו גרמא הוא, ומלבד מה שאסור כמשקה כוס עקרי, נראה דהזריקה גרע טפי, דכוס עקרין אינו פועל אלא לאחר העיכול, ולפי זה עוד אפשר להחזירו ע"י הקאה, אבל זריקה זו מתערבת בדם עם הזרקה ומתחילה תיכף לפעול, ואפשר דככורת ונותק ממש בידיים הוא. דבמזריק בשאר חלקי הגוף נמי מטרס בידיים הוא, דכל אברי האדם גוף אחד הם.

וק"ו כשהחסימה נעשית בחצוצרות עצמן.

ח. הקל הקל תחילה

לאחר שהוכחנו שמבחינת איסור סירוס אין נפקא מינה אם הקשירה תיעשה בשיטה הקודמת או ע"י חסימה בשיטת ה-essure. שתי השיטות שוות לאיסור כי הן מסרסות בצורה ישירה ולא בגרמא, יש מקום אולי להעדיף את שיטת הקשירה הקודמת. אמנם בנ"ד הצורך בסירוס הוא משום פיקו"נ, וכמו שהבאנו בשם הצי"א, אך בהלכות פיקו"נ הכלל הוא הקל הקל תחילה (יומא פג א). ולכאורה קשירת חצוצרות עדיפה, כי יש מקרים שהקשירה ניתנת להתרה. ואע"פ שכתבנו לעיל שלמרות אפשרות ההתרה הקשירה נחשבת לסירוס, בכ"ז סירוס ע"י קשירה קל יותר מאשר ע"י סתימה, כי יש סיכוי, אמנם לא ודאי, להחזיר את המצב לקדמותו, משא"כ בשיטת ה-essure.

אלא שיש הבדל משמעותי נוסף בין שתי השיטות, קשירת חצוצרות צריכה ניתוח ממש, בעוד שהשיטה החדשה של ה-

והתהליך כולו רציף הדבר דומה לאש שמתחילה בחצרו ואח"כ עוברת לחצר זולתו. בנזיקין חייב מדין אשו משום חציו. וגם אם יש גדר, אלא שהיא מעץ ונפלה מחמת הדלקה, חייב. כי הכל המשך רציף אחד. ולא גרמא. אם כי הדבר תלוי בסוגיית אשו משום חציו, האם זהו דין מחודש בנזקי אש, או שהוא דין כללי גם בהלכות אחרות. הדבר תלוי בשתי לשונות רש"י בב"ק (כג ע"א) ובמהרש"ל שם. שיטת הר"ן בסנהדרין (עז ע"ב) שאשו משום חציו הוא דין מחודש בנזיקין אך בשבת זהו גרמא ופטור (והארכנו בדבר באהלה של תורה ח"ב סי' מ ו-מא).

מסקנתנו היא, שבמקרה של פיקו"נ המצדיק סירוס באשה, עדיפה שיטת ה-essure על פני קשירת החצוצרות. אמנם היא סירוס גמור ולא גרמא והיא בלתי הפיכה, לעומת שיטת הקשירה, אך מאידך היא פחות פולשנית מאשר הקשירה ולכן למעשה ראוי להעדיף את שיטת ה-essure.

השיטות הוא לא ברור כל כך, כי גם קשירה היא סירוס, אלא שיש בה צד קולא מסוים לעומת שיטת הסתימה של essure, וא"כ לכה"י יש כאן ספקא דרבנן. ניתוח פולשני לקשירת חצוצרות הוא בודאי לא פחות מחולי, הן בגלל הצורך בשכיבה והרדמה והן משום שעצם הניתוח הוא בודאי חמור יותר מחולי. לחולה מותר לעבור על איסור דרבנן. וה"ה לשם מניעת חולי מותר לעבור על איסור דרבנן. לכן נראה שמותר לעבור על ספק איסור דרבנן כדי למנוע את הניתוח.

מסקנה

לאחר כתיבת הדברים העירו לי ממכון פועה שהנחתנו שהסתימה מתחילה מיד אינה מדויקת, אלא הסתימה מתחילה רק לאחר זמן. אמנם התהליך המביא לסתימה מתחיל מיד אך הסתימה עצמה מתחילה רק לאחר זמן. אלא שעדיין יש להסתפק בדבר אם אכן זהו גרמא. כי מאחר

סימן ט

חיסון לסרטן צוואר הרחם

(במקום בו יש חשש להתרת איסור פנויה)

שאלה

אפילו ממליצים החל מגיל 9). הסיבה לקביעת הגיל הצעיר היא החשש להדבקה כתוצאה מחיי אישות (כידוע, צעירים רבים חיים חיי הפקרות ללא נישואין וללא מחויבות והחשש להדבקה הוא גדול).

האם לפי ההלכה ראוי לעודד נערות צעירות להתחסן מפני הנגיף הקטלני? לכאורה, זו שאלה של פיקוח נפש והנשאל הרי זה מגונה. ולא היא. כאמור, החשש

סרטן צוואר הרחם הוא קטלני. כשליש מהנפגעות ממנו אינן שורדות בחיים. המחלה נוצרת בדרך כלל כתוצאה מהידבקות באמצעות יחסי אישות לא מבוקרים. הומצא חיסון נגדו שהוכח כיעיל ביותר. הרופאים בעולם הרחב ממליצים לכל אשה להתחסן. גיל החיסון הרצוי לדעתם הוא עם תחילת ההתבגרות (יש